

23019:87 *

LAPPLAND

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Stensele (äv. Ås)

Johansson, Axel, 1943

1 bl.8:o brev
2 " A4

/Radiotjänsts sägenmaterial, insamlat 1943/

Radiogäuset
Stockholm

Jag har nedtecknat en par
historier som jag varit berättas
och överlämnat dem härmed om
N: önskar ta del av dem.

Högskrivningsfullt
Axel Johansson

Grundfri Gunnarn den 13/5-43.

ULMA 23019:87.Axel Johansson.1943

LPL. STENSELE (äv.ÅSELE)

berättad

Så gnen om Gengångare bortbytingar m.m. upptecknad av personer som levat i Grundfors by i Stensele socken, V-bottens län.

Under hela 18 hundratalet samt ett stycke in på detta århundrade stod en liten åkerlada i Grundfors som gick under namn av "Jonåses" ladan. I min gröna ungdom fick jag också vid ett tillfälle av min far, Johan August Karlsson död 1915 höra en sägnen om varför ladan bar detta namn. Under en del av vintern i gamla tider var det vanligt att Lapparna vid sina färder ned mot kusten brukade göra en del längre uppehåll i närheten av Grundfors by och de brukade då slå uppsina kåtor på en plats på södra sidan Ummeälven som än i dag går under namn av (Tammats Mats backen)

Under ett uppehåll där blev en lappojke sjuk och dog varefter han fördes över älven till byn och i väntan på något tillfälle att få pojken skjutsad till kyrkplatsen ställdes liket i den ommärkta ladan. En bonde i byn hade blivit besvärad med en massa vägghyra och hade hört sägas att om man sända vägglössen med en död så skulle ohyran försvinna från gården. Nu tog han tillfället i akt och smugglade ett par vägglöss med i den dödes kläder.

Sägnen berättar att ohyran försvann men i stället förföljdes han av den döde lappojken som anklagade bonden för att han genom vägglössen störd hans ro i graven. Lappojken som hette Jonåses sades gå igen i ladan som straff för att bonden smugglade iväg ohyran.

I början av 18 hundra talet brukade man även i Grundfors som annorstädes idka lönnbränning och använde sig då av en mycket stor kopparkittel som skulle vara köpt i Norge. Men nu gick det ej bättre än att en kronolänsman fick en aning om saken och skulle en viss dag göra husundersökning. Bonden "Jann" Persson som ägde kitteln tog och sänkte ned densamma i älven på en plats som går under namn (oppi djupes) sedan han dock tagit noga märke på platsen. Sedan husundersökningen var undanstökad skulle man hämta upp kitteln men nu var den omöjlig att få upp, det ansågs att sjörået hade lagt beslag på densamma och ~~behöll den som sin egendom.~~ *Den ligger kvar ännu i Ummeälven.*

På tal om det gamla uttrycket om bortbytingar så vill jag berätta en legend som min mormor Karolina Brändström, född år 1842 död 1929, brukade berätta ~~en~~ som skulle ha hänt i en by i Åsele socken. Hon hade hört den berättas som jag nu skall berätta.

En man skulle bära sin nyfödda flicka till prästen för att få den döpt, men som modern var för klen att medfölja till dopet gick mannen ensam samt med sin bössa på axeln. Kommen ett stycke på väg fick han se en ~~kxx~~ tjäderhöna sitta i ett träd vid vägen. Mannen lade nu sitt barn på en mosstuva och började skjuta på tjäderhönan, som han dock ej kunde få kulan att bita på. Sedan han hållit på med skjutandet en lång stund sände hönan ett skott tillbaka varför mannen vimmelkantig måste uppge försöket, för att ej råka värre ut, ty nu förstod han att det var ett skogsrå som han skjutit på. Under tiden som han hållit på därmed hade hans barn blivit utbytt, men han förstod det ej genast förren barnet började växa upp. Flickan kunde aldrig lära sig tala utan uppgav bara det otrevligaste läten samt var dessutom jämt alldeles vild av ilska. Fast hon var vuxen kunde hon ej heller äta sj älven utan man brukade slå i henne maten genom det onaturligt stora gapet, de

T. Mats.

J. ladan ägare

J. A. x

Liljögda

Vätra

*x
Gnas.*

ULMA 23019:87. Axel Johansson, 1943
LPL. STENSELE (AV. ÅSELE)

1

största köttstycken som man slungade i kvinnans stora gap slukade hon i ett nafs. ock kött bara efter mer.

Då hon dog bröts skogen av som stickor en lång sträcka i rak linje från gården där hon bodde. Man trodde att det var flickans ande som på detta våldsamma sätt lämnade kroppen.

Till sist en historia som jag hört berättas av en numera avlidne person som han själv upplevat som ung.

Han var ägare av en synnerligen god häst som var särskilt livlig å snabbfotad. Vid ett tillfälle skulle han skjutsa ett *por* lantmätare från Grundfors till närmaste järnvägsstation som heter Hällnäs c.a. 16 mil från Grundfors. På hemresan några mil ovanför Lycksele köping satt han och njöt av det härliga vädret i sin släde medan hästen i sakta trav for vägen fram i den sena kvällen. Plötsligt stannade hästen med ett ryck och visade de största tecken till oro, svetten lackade av hästen som dessutom skakade som ett asplöv. Körsvennen försökte både med stränghet och smekningar att få hästen att fortsätta men förgäves. Så arbetade han en lång stund medan vreden började koka inom mannen som var känd för att ej vara någon vekling. Så småningom syntes hästen försöka tränga sig förbi något föremål på landsvägen samt därefter sätta iväg ivilt sken med alla tecken till den största rädsla. När han efter någon halvtimme kom fram till byn där han skulle övernatta var hästen lugn som vanligt.

Massor av dylika sägner som man som barn suttit och lyssnat till under långa vinterkvällar vid en stockvedsbrasa av gamla gubbar o gummor samt av kringsesande gårdfarihandlare och andra legat över natten i gården, skulle man kunna berätta om men det torde vara nog denna gång.

ULMA 23019:87. Axel Johansson. 1943
LPL. STENSELE (äv. ÅSELE)